

לומד וקורא יקר:

תשובות אלו ניתנו ע"י מו"ר כב' הרב זכרי'ה זרמתי שליט"א, ראש מכון תורת אמ"ת ורב ומו"צ בעיה"ק ירושלים, לשואלים בעניין חיזוק ובירור מנהגי יהדות צפון אפריקה.

התשובות ניתנו, חלקן בע"פ, וחלקן בכתב באינטרנט, כך שלא צורפו כל מ"מ ומקורות הדין, אך הרב נ"י חזר על מוכנותו לענות נקודתית לרוצים להעמיק עפ"י מקורות, כך שלא יהיה "בית מדרש בלא חידוש".

התשובות והפסקים אינם מכוונים כנגד אף רב או פוסק אחר, עדה או שיטה מהיהדות, על כל גווניה, כי יקרים כל מנהגיה, אולם מגמת הביאורים וצורכם לחזק ולהאדיר את מושרת תורת יהדות חכמי המערב, אלג'ירי'ה, מרוקו, תוניס ולוב.

ניתן להפיץ את הקובץ ולהדפיסו שלא למטרות מסחריות, הוא יעודכן בע"ה בעתיד, ואולם לבקשת הרב שליט"א אין לנצלו למחלוקת או ריב חלילה, קל וחומר שלא כנגד רב או מורה הלכה אשר במקומו כבודו עומד, וגדול השלום יותר מכל מנהג!

קריאה נעימה באמ"ת.

צוות המכון

www.toratemet.net

לקבלת עדכוני הקובץ יש להירשם למייל webmaster@toratemet.net

בעניין נוסח התפילה איזה סידור?

נוסח התפילה המקובל אצל יהודי מרוקו וארצות המערב אינו הנוסח המקובל אצל המכונה עדות המזרח כיום, אכן נהגו להתפלל בסידור "תפילת החודש" או מאוחר יותר אף בארץ "בתפילת בני ציון" ובדומה לו, ונמצאו עשרות שינויי נוסחים בין הסידורים המקוריים לסידורים המכונים בימינו "סידורי עדות המזרח", ועל חלקם עמדנו עליהם והוכחנו על פי כתבי יד ופולפון הלכתי. ובימינו למרות כל ההוצאות החדשות, הסידור הקרוב ביותר נשאר הסידור "פתח אליהו" מצרפת, הקיים גם עם הלכות קצרות בעברית, וכי גם הסידורים המודפסים כסידורים של יהדות מרוקו או "המדויקים" אינם קרובים כלל למסורת המקורית.

חזן או השליח ציבור הספרדי מצפון אפריקה מי הוא?

שליח-הציבור העובר לפני התיבה הקבוע הוא בכל התפילות, בין בחול בין בשבת, ולא נהגו לכבד מתפללים שאינם מדייקים או שאין קולם ערב גם על הציבור, גם אם מדובר באבלים, שאין נחת רוח כלל לנפטר בדבר זה, ולא בקריאת ההפטרה אם אינם בקיאים, ובודאי עליו להיות ירא שמים ובעל קול נעים.

עד כמה לפייט בתפילה?

למרות חשיבות הפיוטים המקוריים בפרט אלה של הראשונים, כגון מסורת יהודי אלג'יר "הקרוב"ץ", וכן לכבוד שמחות וימים טובים, הרי שאין בימינו להפריז 'על המידה', חוץ מקטעי תפילה השונים והקבועים, כגון "שירת-הים", "א-ל אדון על כל המעשים", כיון שבימינו אין הציבור יכול לעמוד בגזירה זו של אריכות בתפילה מבלי לדבר ולצאת מהריכוז, וכן נהגו בלא הגזמה.
פתח אליהו ולשם יחוד האם נהגו לומר?

לא נהגו לומר 'פתח אליהו' לפני תפילת מנחה בציבור ורק הת"ח אשר ידעו לקראתו כדבעי, ואף הבינו לפחת במעט את פרוש המילים של תיקוני הזוהר נהגו לעצמם בהצנע, וכן יש להמשיך ולנהוג כן, וה"ה לגבי אמירת 'לשם יחוד' שהנזק גדול מהתועלת בימינו, גם עפ"י הקבלה, ורובם אינם יודעים לבטא את אותיות 'השם', ועוד סיבות רבות בעניין השאלה האם מצוות צריכות כוונה, ותפילה היא דרבנן ואין להחמיר, ועדיף לומר את הנוסח "ויהי נועם ה'" לפני קיום מצווה בכלל ומן התורה בפרט, וכן נהגו שלא לומר, כולל לפני ספירת העומר, ולכל היותר בחרו ברוב המקומות בנוסח הקצר וסגיי להם.

ספר תורה לפי מסורת יהדות מרוקו ואלג'יר, האם בתיבת עץ או גלול בעץ חיים?

ספר התורה אצל יהודי מרוקו ורוב ערי אלג'יריה (פרט לקונסטנטין וכן בהרי תוניס וג'רבה) אינו נתון בתוך תיבת עץ או אחר, אלא גלול סביב שני עמודי עץ, ואין זה עניין של לחכות את מנהג אשכנז אלא כן היא דעת הרמב"ם לדעתנו כדי לקיים מצות הגבהה וגלילה לדעתו, וכן גזרו לפני מאות בשנים בספרד, ואין לשנות. ושמעתי שיש בחיפה רב אחד ממוצא מערבי שאינו עולה לתורה אם הוא נתון בתיבה, ולא אמרתי עד כדי כך!

עניין נשיקות הבנים לאב בבהל"נ?

אין כל איסור או חשש לנשק את אב אחר אשר עלה לתורה וה"ה לנשק את ידו. והדברים ידועים שזה לכבוד התורה וכן נהגו בתוניס, מרוקו ואלג'יריה בפני גדולי עולם ולא חששו.

שניים מקרא אחד תרגום בימינו?

מי שיכול ילמד שנים מקרא אחד תרגום כסדר וישתדל לסיים, אולם לכל הפחות ירגיל את עצמו ללשונו של רש"י, שחכמי צפון אפריקה הרבו לדייק בפרושו, ובנו תילי תילים על דיוקיו, ושיטות ללמוד הגמרא הספרדית המקורית האמיתית בנויה בלא בלבול על גישתו של רש"י.

מקווה במים חמים בשבת האם החמירו?

אין כל חשש מלטבול בשבת במקווה של מים חמים, רק להקפיד בעניין סחיטה וטלטול, וכן פסק הרה"צ רבי משה לוי זצ"ל.

קבלת שבת לפני השקיעה?

נהגו אחר הדלקת נרות של שבת ללכת לבית-הכנסת להתפלל מנחה של ע"ש, וקוראים את שיר השירים כל אחד פרק ולא ביחד, ולא מדלגים על המזמורים של קבלת שבת הנאמרים בצוותא "לנו נרננה" וכו'. ואין שום צורך בלהחמיר ולקבל כביכול את השבת באמירת פיוט 'לכה דודי' או מזמור 'שיר ליום השבת' לפני השקיעה, כי לדעתנו גם אמירת המזמורים, או אף אם מתכוונים לכך, גם שיר השירים מהווים בהחלט קבלת שבת מדאורייתא ולכן אין לשנות את הסדר המקובל ולא לפרוש מן הציבור.

אמירת פיוטים לפני נשמת כל חי?

למרות האיסור להפסיק בדיבור בין "ברוך שאמר" לתפילת העמידה של שחרית, נהגו בהרבה מקומות לשיר פיוטים לפני "נשמת" או לפני "שוועת עניים" וכן לפני קדיש "ברכו" ואין זה הפסק כלל, שרוב הפיוטים חוברו ע"י גדולי המשוררים הראשונים הספרדים והם מעין המאורע, וה"ה בימים הנוראים. רק טוב ורצוי שהשליח צבור לא יערבב וימשיך באותו לחן, וכך ינגן את הקדיש עפ"י המק"ם של הפיוט שהושר לפני כן. רק במקומות שרב המקום ובלא מחלוקת, יודע שהציבור ידבר ויפטט במקום לפייט, ולא ישתתף, יש לדחות אותם לאחר התפילה וכן הסכים לדבר זה גדול המגנים של המנהג החשוב הזה הלוא הוא רבי שלום משאש זצ"ל.

פיוט 'גדל' לפני ברוך שאמר?

נהגו לומר "גדל" לפני "ברוך שאמר" ברוב ערי מרוקו בכל שבת וכן בעיר תלמסאן אשר באלג'יריה אך ורק ביום טוב.

תפילת מנחה של שבת ומוצ"ש?

בתפילת מנחה של שבת נהגו בעיר אלג'יר ובתוניס לשיר פסוקים שנביאים "גואלינו", וטעמים רבים וחשובים למנהג זה, וכתבתנו מאמר בעניין סיבת בחירת אותם הפסוקים. וכן שרים לפני הוצאת ספר-התורה את "ואני תפילתי לך ה' עת

רצון א-להים ברב חסדך ענני באמת ישעך", פעמיים, החזן לחוד והציבור אחריו, לא כפי שאני רואה בחלק מעדות המזרח כולם בערבוביא יחד. ולפנות ערב נהגו גם להתכנס בבית-הכנסת לפני השקיעה ולומר את ה"אלפא-ביתא", וכן ט"ו המזמורים שבתהילים (קיט-קלד) וכן מפיטים את המזמור "מכתם לדוד" (תהילים טז) ושירה זו מהווה מעין מלווה מלכא, ומנגינות רבות וכולם קדושות, עיין באתר חלק מההקלטות ללימוד שירת המזמור. אח"כ אומרים "מזמור לדוד" (פרק קמג) ומזמור "לה' הארץ ומלואה" (כד) ומתפללים תפילת ערבית .

טעימה ממאכלי השבת אחר הקידוש לפני המוציא?

קודם לכל סעודה בשבת, נהגו בלי פקפוק בין הקידוש על היין לנטילת ידיים, לברך או על מעט משקה או על 'ערק', דג, פרי, כדי להרבות בברכות, ואין מברכים ברכה אחרונה כי טעימה זו סמוכה לסעודה וברכת המזון שלה תפטור למפרע, בלא חשש .

בשבתות שבין פסח לעצרת לקרוא פרקי אבות אוומשלי?

נכון, נוהגים לקרוא פרק אחד מפרקי אבות אחר תפילת מנחה של שבת, אך בימינו שרוב המתפללים באים בעיקר לשחרית, עדיף יותר לקרוא בבוקר על מנת לזכות אותם בשמיעתם לפחות פעם אחת בשנה, וללמדם במנחה. טוב גם ללמוד וללמד את ספר משלי שהיה הבסיס העיקרי ללימוד המוסר ולדרשותיו בצפון אפריקה, ולצערנו נזנח לגמרי. וכך תמצא בספר "ארבעה גביעים" (דפוס ליוורנו) הנהוג גם במרוקו. וכן נוהגים באלג'יר ובתוניס לגבי ספר איוב מן השבת השנייה שאחרי שבועות עד שבת "שמעו", ואנחנו היינו לומדים עם עיון מקביל בחלקים שבספר מורה הנבוכים של הרמב"ם שדנים בספר איוב, והתועלת היא עצומה.

ההבדלה בבית הכנסת: בעמידה או בישיבה?

ידועים דעות מרן השו"ע הסובר שההבדלה נאמרת בישיבה וכן נהגו הספרדים, בניגוד לדעת הרמ"א הסובר שהיא תאמר בעמידה, אולם לגבי החזן, לדעתי הדלה, וכן הסכים לשאלתי מו"ר הרב שלום משאש זצ"ל, יכול לברך ולהוציא את הציבור בבהכ"נ בעמידה, ככל ברכות המצוה הנאמרת בבהכ"נ (ברכת המגילה, שופר וכו'), ואין להתחסד ולחייבו גם הוא לשבת.

קריאת הזוהר במוצ"ש למקובלים בלבד?

נכון שנהגו שאחר ההבדלה בבית-הכנסת שיושבים חלק מהקהל לקרוא זוהר ולא דווקא ללמוד, כי על הקריאה נאמר שהיא המטהרת את הנפש אף אם אינו מבין, ואין זו הזדמנות להפוך את כל הקהל למקובלים !

ר"ח הלל עם ברכה, ברכי נפשי בשבת?

בתפילת ערבית של ר"ח פותחים במזמור "ברכי נפשי (תהילים קד) כולל בשבת . בתפילת שחרית בכל קהילות ארצות האמ"ת נהגו לברך "לקרוא את ההלל", בין עפ"י הפשט, בין עפ"י הסוד, בין בארץ בין בחו"ל, בין ברו"ח בין בחול המועד, וכן כתבתי באריכות בספר שו"ת תורת אמ"ת ואין לשנות. והקהילות מעדה הצפון אפריקאית שלא נהגו בארץ, יחזרו למנהג קדוש זה, גם אחר 50 שנה ואין התרת נדרים מועילה במנהגים אלו, לא ליחיד ולא לציבור.

ברכת הלבנה לפני ז' לחודש?

זה פשוט שבכל הקהילות לא החמירו כדעת בעל "שערי האורה" והקבלה, אלא כפשט כל הראשונים לברך החל מג' לחודש, וזה פשוט כוונת מר"ן השו"ע, וכתבתי ארוכות בדבר, במספר מקומות ואין שום ברכה לבטלה בדבר.

סליחות חודש אלול ומנהגי החודש?

נכון הדבר שנהגו לקיים מספר "התרות נדרים" מערב ר"ח אלול, אך לא נהירא לי כלל בימינו שיושבים ג' עמי הארצות ומתירים נדרים בלא להבין מהו פתח? ומהי חרטה? מהו נדר מצווה? ומהו על דעת רבים? ועוד כהנה רבות שלא ניתן להתירן! ולכן טוב אם יבחרו או ילכו דוקא אצל ג' ת"ח, ולפחות שהרב יישב בניהם, ולא יתירו כל דבר בלא להבין. ויש להקפיד משנה לשנה לחזור על הנוסח המקורי של הסליחות עפ"י המחזור "זכור לאברהם" הספרדי והמקורי, כי רבו השינויים וההשמטות בלא סיבה, וכתבתי קונטרס על חלק מהם, וכן רבו השינויים במנגינות "מלעיל ללרע מאוד", ולכן טוב לדייק ולא לנטוש את תורת אימך, דווקא בימים אלה.

תפילה על הפרנסה מי אומר?

ברוב קהילות אמ"ת פותחים את תפילת ערבית של ראש השנה בפיוט "אחות קטנה" ומסיימים את התפילה בפתיחת דלתות ההיכל כאשר נהגו שהחזן אומר בחרדת קודש את מזמור תהילים "לדוד לה' הארץ ומלואה", המכונה "תפילה על פרנסה", ואז הקהל חוזר אחריו וחוזר בעל התפילה באמירת ה"יהי רצון" עפ"י הסוד. ולכן ובכלל, טוב שרק החזן או הרב יקרא את המזמור ואת ה"יהי רצון" ולא מי שקנה את הפתיחה אף בדמים יקרים, כי יש בקריאתה סודות גדולים וכוונות חשובות ואמירה שחלקם אין לומר אותם ככתוב, ומה לאדם שאינו רגיל בדבר זה דוקא ברה"ש להפוך לחזן ולבעל סוד גם בעניין זה.

סדר ראש השנה מהיכן להתחיל?

לדעתנו אינו להתחיל את הסדר של ראש השנה עם "תפוח בדבש" לא עפ"י הפשוט וגם לא עפ"י הסוד למרות המופיע ברוב המחזורים מצפון אפריקה כי זה דבר שלא חייבו ועדיף להתחיל בפרות עץ משבעת המינים כי זה הדין.

מי הוא בעל התוקע?

מידותיו של בעל התקיעות ידועות כנפסק בשו"ע, ואף העדיפו ת"ח מצפון אפריקה לתקוע בעצמם וגם להתפלל את תפילת מוסף כאשר לא ראו אנשים עדיפים עליהם בציבור, וכל זה כאשר גם היו מובטחים שלא להתבלבל. במרוקו בפרט, נהגו לעלות את התוקע לתורה בעלייה החמישית בעיקר ביום הראשון, ובהתאם ללחץ הציבור גם ביום השני של ראש השנה.

לישון ביום א' דראש השנה?

נכון שנהג העם בארצות המערב בכלל להחמיר חומרא יתירה שלא לישון ביום א' דראש השנה מטעמים מעט קלושים וחלקם לא שתו קפה שחור, אולם ת"ח אשר גם

ידעו את דברי האר"י ז"ל וסוד הדברים לא החמירו לעצמם יתר על המידה בפרט
אחר חצות אם עייפות הייתה כבדה עליהם, וכן נוהגים להורות גם היום.

תשליך ביום א' כשחל בשבת?

למרות הבלבול הגדול בענין זה, אנו הוכחנו וכתבנו בזה מאמר הלכתי מפורט
ומפורש עפ"י ספרים ועפ"י סופרים, ורובם מארצות צפון אפריקה להתיר לומר
תשליך גם בשבת בלא שום חשש, וכן יש לנהוג היום ולא לדחות, וכל מה שלא נהגו
בחור"ל, לא מצד המנהג עשו אלא, משום סייג שלא יטלטלו, והכל מונח אצלי ברור
כשמש.

הנוסח שרוי לכם בכל נדרי בכל צפון אפריקה?

את התוספת "שרוי לנו, מחול לנו, מותר לנו . מחול לנו ולכם, שרוי לנו ולכם, מותר
לנו ולכם שרוי לנו ולכם ולכל ישראל, מחול לנו ולכם ולכל ישראל, מותר לנו ולכם
ולכל ישראל. שרוי לנו ולכם ולכל ישראל מפי בית-דין של מטה, ומחול לנו ומותר
לנו ולכם ולכל ישראל מפי בית דין של מעלה", לא ראיתי אצל יהודי אלג'יריה ורק
אצל יהודי מרוקו רובם ככולם ולכן אין להם להוסיף זאת אם לא נהגו.

פיוטים באמצע התפילה?

הדבר פשוט שנהגו לשיר את אותם הפיוטים במקומם אחרי 'ברוך שאמר', בערי
אלג'יריה קראו מתוך הקרוב"ץ, ומור"ר רבי שלום משאש זצ"ל חיזק זה המנהג, אולם
כתבנו במאמר אחד את הדעות האחרות בדבר גם מצפון אפריקה ובניהם מור"ר רבי
דוד אבן כליפא זצ"ל בשו"ת דרכי דוד, ואנו למרות רצוננו לחזק ולא לבטל, מעדיפים
לאומרם אחרי התפילה אא"כ הציבור משתתף באמ"ת ולא בדיבורים מיותרים,
ולמרות שאין חולק שאין מקומם שם אחר התפילה ולא גורמים לאותה התעלות
רוחנית שלפני ישתבח או לפני הקדיש, אך יברר לי שזו גזירה שבדורנו הרבה
ציבורים אינם יודעים לעמוד בה בלא דבור, וחבל על דאבדין.

בעניין מנהג הכפרות בימינו?

לנו אין מה לחדש בדבר זה, ובודאי שנהגו את מנהג הכפרות בארצות אמ"ת, ובימינו
כבר אמרו להיזהר בשחיטה שבחפזון, וכל אחד ינהג כפי רצונו, זה יפדה ויתן
לצדקה, וזה ימשיך ויבחר שוחט מומחה שאינו חפוז, והכל יעלה לכפרה וחליפה
ולתמורה כסוד ר"ת.

אתרוגים ממרוקו לחג הסוכות?

אנו נהגנו בלא חשש, וכן נוהגים עד היום הזה, בכל קהילות צפון אפריקה, לקחת
למצווה מן המובחר אתרוגים ממרוקו, ולא חוששים לעובדה שאין בהם גרעינים, וכן
פסק מור"ר רבי שלום משאש זצ"ל, והם לדעתי המהודרים ביותר בצורתם כמגדל,
ובצבעם 'השעוה', ולא ראיתי למען האמ"ת יתר הידור באתרוגים המכונים
"תימניים" המוצגים בבלעדיות כאתרוגים מהודרים לספרדים ולא כן היא!

אמירת הושענות בשבת?

כבר כתבתנו מאמר ערוך מפי סופרים וספרים כאחד, כדעת מרן השו"ע ורבנו הטור, שנוהגים לומר גם ביום השבת את הושענות המיוחדות לשבת המופיעים במחזורים, אלא א"כ יום השבת הוא יום הראשון של החג אזי אומרים את אלה של יום טוב ראשון כדעת התשב"ץ זיע"א. וכן הוא מנהג כל קהילות אמ"ת וכן מנהג ארץ ישראל הקדום, ואין לשנות. רק שאין להקיף את הבימה מחששא דגמרא שמא ילכו להביא לולבים מהבית ויטלטלו ברה"ר אלא אומרים אותם בעת פתיחת ההיכל מול הארון בלא תנועה ואין חשש לשום תינוק שיטעה.

מזמור שיר חנוכה בחנוכה?

אכן נוהגים להוסיף ולהשלים בכל תפילות דשחרית של חנוכה את תחילת המזמור "מזמור שיר חנוכה הבית" (תהילים פר' ל') בפסוקו הראשון אף שנוהגים להשמיטו בכל ימות השנה, בימי החנוכה לא חוששים כלל כפי שהוכחנו כבר לשום חשבון 'קבלי', ולהפך אנו סומכים בזה על דעת מרן החיד"א ועל דוד המלך ע"ה שלא טעה בחשבון מילות הפרק וגם כיוון לסוד בדבר זה!! וכן בעת הוצאת ספר-התורה אומרים שמונה פסוקים הרומזים לחשיבות אור הנר, ובהם סודות רבים, ומנהג יקר הוא בכל עיר אלג'ריה ובמרוקו:

א/ נר לרגלי דברך, ואור לנתיבתי" (תהילים קיט, קה)
ב/נר ה' נשמת אדם, חפש כל חדרי בטן" (משלי כ, כז).
ג/ כי נר מצווה ותורה אור, ודרך חיים תוכחות מוסר" (שם ו, כג).
ד/כי אתה תאיר נרי, ה' א-להי יגיה חשכי" (תהילים יח, כט)
ה/אור זרוע לצדיק, ולישרי לב שמחה" (שם צז, יא)
ו/ וארח צדיקים כאור נגה, הולך ואור עד נכון היום" (משלי ד, יח)
ז/לדוד ה' אורי וישעי ממי אירא, ה' מעוז חיי ממי אפחד" (תהל' כז, א)
ח/קומי אורי כי בא אורך, וכבוד ה' עליך זרח" (ישעיה ס, א)

חמדת ימים בט"ו בשבט והטוב והמטיב?

בט"ו בשבט נהגו ברוב קהילות המערב לקרוא מתוך הסדר עפ"י הפשט והזוהר של הספר 'חמדת ימים', ואחר חקירה מאומצת לדעת רבותינו ז"ל אומר אני שלא חששו הם לדברי המקובל האלוקי רבי יהודה פתיה זצ"ל בעניין זה ולדעתו ביחסו של הספר לנתן העזתי, וזאת בניגוד לדעת מו"ר הראשל"צ רבי מרדכי אליהו שליט"א אשר מחמיר שלא לקרוא מספר זה.

יום זה הוא גם הזדמנות נדירה לברך 'הטוב והמטיב' לפחות פעם בשנה בהבאת שני סוגי יינות לפחות שווים באיכותם כפשט דעת מרן השו"ע, וכן חיזק בפסקיו מו"ר רבי שלום משאש זצ"ל, ולא חששנו לח' תנאים שקבע בעל הבא"ח ואחריו ממשיך דרכו מו"ר רבי מרדכי אליהו שליט"א, אלא על כל יין שאינו פחות משובח מהראשון, בין אדום בין לבן, מברכים וטוב הוא.

האם 'אשירה' הוא הפסק?

נכון שבשבת שירה של פרשת בשלח, וה"ה בשביעי של פסח, לפני אמירת שירת הים שבתפילה נהגנו לשיר את הפיוט דלהלן ואין הוא מהוה הפסק כלל ככל הפיוטים שבתוך התפילה שתיקנו רבותינו, קל וחומר הכא, רק שימשיכו באותו הלחן את

שירת 'אז ישיר משה' ולא ישנו, כי אם לאו מה הועילו חכמים בהקדמה נפלאה זו אם ישנה את המקא"ם, וזה הנוסח המקובל:

"אשירה כשירת משה, שיר לא יינשה, אז ישיר משה, את דברי השירה אשירה כשירת מרים, על שפת הים, ותען להם מרים, את דברי השירה אשירה כשירת יהושע, בהר הגלבוע, אז ישיר יהושע, את דברי השירה אשירה כשירת דבורה, בהר תבורה, ותשר דבורה, את דברי השירה אשירה כשירת חנה, עם בעלה אלקנה, ותשר חנה, את דברי השירה אשירה כשירת דוד, מזמורים יצמיד, וידבר דוד, את דברי השירה אשירה כשירת שלמה, בעטרה שעטרה לו אמו, שיר השירים אשר לשלמה אשירה כשירת ישראל, בביאת הגואל, אז ישיר ישראל, את דברי השירה"

ש"ת בעניין חג הפורים

לענות ברוך הוא וברוך שמו לברכת המגילה מפי החזן?

כבר כתבנו באריכות בספרנו דברי ושלום ואמ"ת על הלכות פורים שלא שונה היא ברכת המגילה מכל הברכות שבעולם, בין אלה שיוצאים בהם ידי חובה, בין אם לאו, ומנהג כל קהילות ספרד בכלל, ובצפון אפריקה בפרט שלא לחשב שום הפסק באמירת בהב"ש, והוא מנהג קדום קדוש וחובה, ואין לבטלו בשום פנים ואופן, וה"ה בברכת השופר וברכת הקידוש וכו' ואין לשנות, וגדול המגנים האחרונים של מנהג זה היה מו"ר רבי שלום משאש זצ"ל.

לשלוח משלוח מנות לאבל והאם לו מותר לקבלו?

לדעתי הפשוטה ניתן בימינו לשלוח לאבל משלוח מנות, וכן מותר לאבל לקבל את משלוח המנות, בין אם הדבר משמח אותו אם מעט אם הרבה, ויש על מי לסמוך בדבר זה, וכן הוכחתי זאת מתוך עיון בדברי הפוסקים בשיעור בע"פ, ואין לאבל להחמיר ולסרב משלוח שנשלח אליו ולפגוע במי ששלח לו גם כדי לנחמו, וכן נהגו.

השכונות הצמודות לירושלים מתי יקראו את המגילה?

הדבר פשוט בעיני, שבימינו שירושלים מתרחבת ומתגדלת לשכונות רחבות וצמודות כגון רמות, גילה או הר חומה, וכן מן הדרום ומן הצפון, שעליהם לקרוא כמוקפים כדן ירושלים, בלא חשש, וזאת הייתה דעתו של מו"ר רבי שלום משאש זצ"ל לגבי רמות דאז, וכן הוכחתי בספרי "דברי שלום ואמ"ת" על הלכות פורים ומגילה. והכל בעיני נקרא 'סמוך ונראה', ויש הוכחה גדולה בימינו שכל השכונות הללו הינם סמוכות באמ"ת על שולחן 'עיריית ירושלים' בכל שירותיה, ואין 'סמוך ונראה' גדול מזה, והכל מערכת כבשים אחת מפותחת בין השכונות ובין מרכז העיר. לכן אין אפילו להקדים ולקרא ולהחמיר ב"ד ככרכים, כי לדעתי זו קריאה וברכה לבטלה, והשומע ישכון לבטח כי דעת רבה של ירושלים של מעלה זצ"ל עמו.

ברכת שהחיינו בבוקר על מקרא מגילה לספרדים?

נכון הדבר שמרן השו"ע פסק להלכה שאין מברכים שהחיינו על מקרא מגילה של הבוקר אלא רק של הערב, ורק לדעת הרמ"א מברכים פעמיים, אולם תדע שמהר"י עייאש מאלג'יר פסק להלכה שכן מברכין כיון שרוב המצות הם ביום כולל משתה ומשלוח מנות ומתנות לאביונים וכו' ואיך יברך בערב ויתכוון לצאת י"ח על מצוות שיקיים רק למחרת? וזו קושיא גדולה, וכן ראיתי שזו דעת הרה"ג רבי יצחק אבן שושן בספרו 'תולדות יצחק', שאין בזה שום ברכה לבטלה לספרדים. ולמען האמ"ת כך היא דעת הרשב"ץ מאלג'יר. וכן אני נהגתי ונוהג כאשר אני קורא את המגילה

בציבור, ולמען הרגיע את הקנאים שבציבור, הנני מחדש בגד חדש ומודיע להם שעלי חולצה חדשה כדי להשקיט את דעתם וכדי שיענו בלא חשש אמן ובהב"ש. וכן פסקתי להלכה בספרי הקט' דברי שלום ואמ"ת עיין שם.

האם לעמוד בברכת המגילה ושאר הברכות הציבור?

מנהגינו, וכן המנהג ברוב קהילות המערב, וכן הביא רבי אליהו גדג' מתוניס ב'ויגש אליהו', וכן כתב רבי שושן כהן מג'רבה, וכן ראיתי אצל יוצאי אלג'יר, וכן אישר לי בע"פ מו"ר רבי שלום משאש זצ"ל, שהחזן ודאי עומד בברכת המגילה אך טוב שגם הציבור יעמוד, ולא כן בברכות האחרונות שרק החזן עומד, ואני הק' נתתי טעם על הבדל בין שתי הברכות בספרי 'דברי שלום ואמ"ת', עיין שם.

האם לומר "שירו של יום" בימי החג המיוחדים כמו חנוכה ופורים? ומה לגבי ר"ח?

אומר לך את האמ"ת, השאלה הזאת נשאלה עשרות פעמים ותשובה אחת היא והיא האמ"ת, לא נהגו, ולא נוהגים כיום אף בא"י לומר, לא בר"ח, לא בחנוכה, ולא בפורים, ובכל הימים שיש בהם מזמור מיוחד, לא 'שירו של יום' ולא 'בית יעקב', וזהו מנהג קדום ועתיק ואין לשנות, וכן פסק רבי יצחק חיים הכהן מתוניס בספרו מעשי חיי (סי' א'), וכן היא דעת החיד"א, ורבי חיים פלגי' בספרו 'מועד לכל חי', וכן ראה בעל הבא"ח מנהג בגדד עד שתיקן להם אחרת עפ"י הסוד כדעתו, וכן כתב רבי משה כלפון הכהן מג'רבה בספר ברית כהונה שלא לומר, וכן כתב רבי רפאל כדיר צבאן רבה של נתיות 'בשיירי הנפש'. וכן סיכם להלכה יד"נ רבי נחום לוי הי"ו בסידור עוד אבינו חי.

שר"ת בעניין חג הפסח וספירת העומר

אכילת מצת מכונה או מצת עבודת יד?

אכן רבו הדעות בדבר הזה ולמען האמ"ת קיימים קולות וחומרות מכאן ומכאן, אך לדעתי הקצרה עדיפה מצת מכונה מבחינת הידורה וסילוק כל חשש של חמוץ, ולעניין 'לשמה' אין כל חשש בדבר במה שנהגו לפני לחיצת כפטור ההפעלה. וזו הייתה דעתו של מו"ר רבי שלום משאש זצ"ל כפי שפסק להעדיף מצת מכונה שמורה "ח"י רגעים" על פני מצת עבודת יד ולא חשש ליהירים, בפרט כשאר מחויבים אנו לאכול ד' או ה' כזיתות מצה במהלך הסדר ובמכונה אפשר לכו"ע. אכילת אורז וקטניות לבני יהדות מערב לא פעם השבתי בע"פ ובכתב בעניין זה, והבאתי את הסברות מפי ספרים וסופרים, ראשונים כאחרונים לאורך היסטורית קהילות אמ"ת, כי הטעות בהבנת חומרה זו גדולה עד מאוד בימינו. וסיכום הדברים הוא שבערי מרוקו ורוב ערי אלג'יר'ה, נהגו להחמיר שלא לאכול אורז בפסח, ורק חלק מהקטניות היבשים, למרות שלא כן הייתה דעת ראשוני המערב, הרי שהחמירו על עצמן בתקופת האחרונים ועם הזמן, ודעת חכמי המקום הייתה נוחה עימהם. ולא מפני שחששו שהאורז גופא חמץ הוא! כי ודאי חכמי המקום שם ידעו את מסקנת הגמרא דפסחים "דלית חייש לר' יוחנן בן נורי האומר שאורז חמץ הוא" אלא מפני חששות אחרים שכבר פרטתי במקום אחר. ובכל מקרה, גם כיום אחר כל הבדיקות וההכשרים, אין בשום פנים ואופן להתיר לבל אותן העדות בארץ או בחו"ל את המנהג הזה בשום היתר, כי זה נדר מצוה שאין לא התרה. ודאי חוץ מסיבות רפואיות וכדו' שבכגון זה לא דברו. ובערי תוניס וג'רבה, הקילו רוב העם באורז מפני המגפה שהייתה בזמנו, ואולם חלק מת"ח המשיכו להחמיר למרות הכל.

כן תמצא שכן הוא מנהג א"י הקדום, כפי שהביאו מרן החיד"א והכה"ח סופר. אולם יש להדגיש שלא נהגנו בני יהדות המערב להחמיר כדעת הרמ"א ואחינו האשכנזים בכל הקטניות, לכן אין טעם להחמיר ולרדוף אחרי הכשר של "לאוכלי קטניות בלבד", ובודאי אך שאין לו קשר לא חשש כלל וכלל ל"מצה שרויה", כי זו לדעת חכמי ספרד, הפרזה שאין לה סמך, פרט במנהגי המערב, אלא באורז בלבד החמירו, ותו לו.

מהם תנאי מכירת חמץ ומה מנהג אבותינו?

הייתי אני רגיל לדרוש בעניין זה בכל שנה ושנה בהלכות פסח, ובעניין זה בפרט, בכל הזדמנות ולהסביר עד כמה שידי מגעת שיש להחמיר מדינא שלא להשאיר שום חמץ "בעין" למכירה לגוי, בכל שיטה שהיא, בפרט עפ"י טופס כזה או אחר מהרבנות, ומכל בד"ץ שהוא. כי חכמים לא לזאת נתכוונו בפתרון מכירת החמץ! וכי נתיר למכור עוגות או אף קמח "בעין" דרך מכירת חמץ "פיקטיבית" ולהשאירו באחד מארונות המטבח, זאת לא ראינו ולא שמענו וזו הוכחה! ולמכור כביכול דרך טופס שאינו שווה דבר, כאשר המוכר את חמצו אינו מגדיר את המקום בו החמץ נמצא, ואין דריסת רגל לגוי למקום כלל, ואין כתובת ברורה וכו'. וחמור מזה יש כאלה אשר לפעמים מקיימים "שליחות בעלמא" שלא על דעת המוכר ובלא מינוי למכור את חמצו, ומי אמר שעל ממון חברו אמרינן "זכים לאדם"! ועוד כהנה דברים אבסורדים שהפכו את המכירה הזו להערמה גמורה ולא זאת הייתה כוונת חז"ל בדבר, כי שונה היא מפרוסבול, ועוברים בזאת לדעתי הדלה על כל איסורי הפסח של בל יראה ובל ימצא, וחמץ שעבר עליו הפסח באיסור הנאה. ולהוכחה לך וראה ודו"ק את התנאים שקבע ר' יוסף משאש זצ"ל באוצר המכתבים, תנאים שהיו נהוגים בצפון אפריקה ובמרוקו כדי שתהיה ה"מ להכשיר מכירת חמץ שכזו, והעיקר היה שלא להשאיר חמץ בבית ממש, ואם נמצא כדעת מרן הרי שהוא היה מאחורי מחיצה כדבעי, וכן נצרך לאפשר כניסה לגוי עפ"י רצונו. לכן אומר אני לכל הרוצה לשמוע דבר אמ"ת, שלא להשאיר שום חמץ בעין למכירה, אלא חכם עיניו בראשו, ומחג הפורים "שואלין ודורשין בהלכות פסח", זאת אומרת מחסלים את כל החמץ מפורים, ורק דבר יום ביומו קונים. ורק למפעלים ועסקים ומרכולים שיש להם הפסד מרובה, יש לסמוך על מכירת חמץ כדת וכדין. ולאנשים פרטיים מצוה לשרוף את החמץ בעין הנשאר להם, בזמן ביעור חמץ כדעת הרמ"א, ואין בדבר זה שום חשש לבל תשחית, קל וחומר אם מיירי בערכם של כמה עשרות שקלים!!! וברור שאין כל היתר להקפיא ולמכור עוגות למימונה חלילה, ואם לאו, טוב לבטל את האמונה הזאת שלא פיללו חכמינו בכל מקום, וה' הטוב יכפר. ועוד שאלו אותי לאחרונה אם מותר לתרום לגוי בארץ את החמץ במקום לשורפו מאותו חשש של בל תשחית, ויש לפקפק במנהג חדש זה והשתיקה יפה גם הכא.

ברכת שהחיינו על בדיקת חמץ בפסח?

לא נהגנו לברך ברכת שהחיינו על בדיקת חמץ, ולא לחפש אחר פרי או בגד חדש לצורך זה, כי קבלנו את דעת הרשב"ץ בספרו מאמר חמץ המוכיח שאין שורש ומקום לברכה מצוה זו, וכן היא דעת רוב ראשוני המערב שעל מצווה כגון זו שאין בה שמחה לעצמה, אין מברכים שהחיינו, וזאת למרות שהיא בא זמן לזמן. ומה לי שמחה בהוצאת החמץ מהבית ושמא יישאר ואיסורים חמורים בצידו!

ברכת האילנות בשבת?

מדינא אין חשש מלברך ברכת האילנות, החל מראש חודש ניסן, אפילו בשבת, וכל מה שחששו לדחות לחול המועד פסח ואף לא לברך ביום טוב, אומר אני שכשם שנהגים שלא לדחות אמירת ה"תשליך" כאשר יום א' דרה"ש חל בשבת, כך ה"ה לרוצה לברך את ברכת האילנות בשבת כי סומך הוא על העירוב, ויכול קטן לטלטל את הסידור, או אפשר שאחד יברך רק את הברכה בע"פ, וזה מספיק כי אין צורך עפ"י הפשט בכל ה"לשם יחוד" ושאר התיקונים שרק בעלי ויודעי ח"ן מבינים. ולחשש שמא יקטוף, גם לזאת לא חששו, ודי אם יברך ממרחק מה, ובכך שלא יהיה בהישג יד, ואם נוכח ת"ח עמם עדיף, שחזקה שיזהירם ולא יטעו ויבואו לקטוף, ואם כן הרוצה לברך בשבת יש לו על מי לסמוך ורבים נהגו בארצות המערב כן. סיום מסכת תענית בכורות, במה?

מסקנת הדברים וכן היה המנהג בארצות צפון אפריקה כולם, וכן קבלנו את הדברים כפי שפסקו רבי מסעוד הכהן בשו"ת "פרחי כהונה" ורבי יוסף משאש בשו"ת "מים חיים" ע"ה, שבכל סיום ספר מכ"ד ספרי התנ"ך, סיום מסכת קלה או כלה כבחמורה, סיום ספר הזוהר וכדו' אף בלא הבנה, וכן למען האמ"ת כל סיום "חטיבה לימודית" בצורת ספר או מסכת או אף פרק עצמאי, ניתן לכבוד סיומו לקיים בו סיום מסכת לפטור את הבכורות. אך זאת, בתנאי שהדבר הביא שמחה ללומד המסיים באמת, שהלימוד נעשה זמן ממושך ובקביעות, ושהלימוד והסיום נעשה על דרך העיון מעט ובשיתוף הלומדים. כי רק העיון מביא שמחה ללומד כאמור "פקודי ה' ישרים משמחי לב", ורק כאשר הם ישרים לעומק הלימוד, הם המשמחים. ואין להחמיר יתר על המידה בתענית, כי רבות מצוות הסדר בלילה, ומצווה דאור' לספר ביציאת מצרים וללמוד בשיתוף הילדים כנאמר "ודברת במ", והצום מחליש בדור שהחולשה ירדה לו, זה זמן רב.

אכילת מצה עשירה בערב פסח?

נכון שמדינא, מותר לאכול בערב פסח מצה עשירה שאין יוצאים בה ידי חובתנו בסדר, ולא עוברים באכילה זו על אסור "כבועל ארוסתו בבית חמיר". אולם נהגו בהרבה קהילות במערב שלא לאכול כלל מצה מחג הפורים לכל הפחות, ואף יש מי שהחמיר שלא לאכול מפסח שעבר, כל מצה אף עשירה, או נילושה במי פירות וכו', שיש בה זכר לטעם המצה שהיא מצת מצווה, כי אף שאין יוצאים בה במצות "מצה" של הסדר, טעם מצה יש בה, לכן הרוצה להחמיר ולא לאכול שום מצה גם עשירה בערב פסח ואף ל' יום או יותר תבוא עליו ברכה, ולסמוך יש לו על מי.

היתר אכילת מצה עשירה ונילושה במי פירות במהלך חג הפסח?

אמנם ידוע שמי פירות אינם מחמיצים, לכן נהגו בזמנים עברו ללוש מצה עם מי פירות ולהחשיבה כמצה עשירה שאין יוצאים בה י"ח במצת מצוה, אך ודאי חשש חמץ לא היה בה, וזאת כיון שהקפידו להשתמש במי פרות **ביתיים**, ללא שום חשש של מעורבות (תערובת) מים, בכל כמות שהיא, כי ידוע שמי פירות שבהם מעורבים מים מחמיצים עוד יותר. ובימינו, יש מן הפוסקים הסוברים שאין להקל במצה "עשירה" כלל, מצה אשר נילושה במי פירות או ביין, כל שכן באלכוהול, כי טוענים הם שאותם מי פירות אינם טהורים ונקיים לגמרי ממים, קל וחומר באלכוהול המיובא מחו"ל. וזו דעת הגר"מ אליהו שליט"א לאסור מצה עשירה תעשייתית בימנו מאותם החששות בכל ימי הפסח, ואף לאחריהם כחמץ שעבר עליו הפסח ולחייב לשורפה!

אני הקט' נהגתי להחמיר אחריו וכמותו, ועוד סיבות עמי שלא כאן המקום, אולם מצאתי קצת סמך בתורת אבותינו לחומרה זו, בזאת שחכמי אמ"ת הן באלג'יר והן בתוניס החמירו שלא לאפות "עוגות" ממצה (אף לא עשירה) שיש לדעתם בדמות עוגה "כשרה לפסח" אף למהדרין חשש "מראית עין", וכן איתא בספר המנהגים של עיר אלג'יר "זה השולחן" שם כתב שנהגו להימנע מלהכין דמות "מקרוד" בפסח, וכן העיד רבי אליהו גדג' מתוניס בפירושו "וייגש אליהו". ולדעתי הקלה המחמיר באיסור כרת, תע"ב.

תיקון שביעי של פסח וקריאי מועד?

בליל שביעי של פסח נהגו לקיים לימוד מתוך הספר "קריאי מועד", וה"ה בליל הושענא-רבא, ובליל שביעי של פסח לא נהגו רבים כי אם עד אחרי חצות בלבד אזי נהגו לשיר במק"ם מיוחד את "אז ישיר משה". אולם, דעתי הדלה אגלה בעניין אותם לילי לימוד, כי רבו הקלקולים, וידועה היא סברת הגר"י משאש זצ"ל באוצר המכתבים וכן הבאנו בשמו בספר "הוד יוסף חי" היוצא לאור בע"ה, דיש לבטל את לילי הלימוד מכמה הסיבות. הרי חולשה גדולה ירדה לעולם, ובמשך ליל שלם אין נמנעים מדיבורים אסורים בבהכ"נ, ומברכות שלא לצורך אם לא לבטלה, ובבוקר רבים אינם ערים כדבעי ומבטלים מצות ק"ש דאורייתא וכהנה רבים. ורובם אינם יורדים לפשט התיקון, ובאו לתקן ורק קלקול של קריאת פסוקים מלאה טעויות בידם, ושחוק וקלות ראש נשארה בעיניה עומדת. ולא לזאת נתכוון בעל השל"ה הקדוש בהיותו משבח ומספר את קריאת תיקון ע"י מרן הבית יוסף הקדוש שבזכות אמירתו הנכונה זכה לגולי מגיד משרים הלוא הוא המלאך אליהו זכור לטוב. לכן אף שלא אמרתי לבטל את הלימוד לגמרי, כי רב תועלתו לכל פשעינו יותר מכל אמירה אחרת, ומה טוב אם יקום ת"ח המקום באמ"ת, וידרוש בענייני דיומא או של אותו ליל או חג, במדרש ובהלכה שלא ישנו או יירדמו, מכאן תהיה תועלת לערים השומעים את לקחו. וכך נהגתי שנים לדרוש מספר שיעורים כל הלילה בפני הציבור ולשלב בשעת כושר את קריאת התיקון, וספרתי לרבי שלום זצ"ל ושיבח זאת. יתר על כן, יש הסוברים שלילות הלימוד הללו גורמים לא פעם בחג השבועות בפרט, לביטול שמחת יו"ט דאורייתא, שיצטרך לישון כל היום למחרת, והמשפחה לבדה שמחה אם בכלל. לכן חכם עיניו בראשו, ילמד גם ילמד ויקרא בשילוב בתוך התיקון, אך אם יודע בעצמו שלא יעמוד לתפילה או יבטל מצוות היו"ט, שב ויושן ואל תעשה עדיף! וכן נשמע רוח אבותינו אשר לא נכשלו בחטא היהירות, חלילה.

מנהג המימונא ואכילת חמץ?

במוצאי החג מתפללים תפילת ערבית של חול. לאחר התפילה מברכים בעיקר במרוקו איש את רעהו בברכת "תרבחו ותסעדו" שפירושו העיקרי הינו "תזכו לשנים רבות", שניסן הוא גם ראש לחודשים ופסח מעין "ראש השנה" של התחדשות רוחנית וגשמית לאחר ניקיון החמץ וכל מה שהוא מייצג עמו, הגאווה ושאר חטאיה. וגם באלג'יר'ה (אלג'יר ואוהרן) נהגו מעין "מימונא" לחזק את האמונה בעובדה ש"בניסן נגאלו ובניסן עתידין להיגאל", ואם לא בניסן ממש הרי "כעין חודש ניסן", שלא יחשבו המוני העם שעבר ניסן והמשיח לא הגיע, ולכן יש להמתין כי לא יבוא חלילה עד לניסן הבא, שמחשבה כזו מחשבת כפירה ופיגול היא, שבכל יום שיבוא אנו מחכים לו, ואם לא אתמול אז ודאי היום בע"ה. והנה דרשנו לפני שנים ב"כנס המימונא" בביהכ"נ הגדול בירושלים את המשמעות הרוחנית שהתכוונו לתת אבותינו הקדושים ליום הזה. אולם יום זה אינו "מועד" ומתקשה אני לקרוא לו "חג" שמא יש באמירה זאת איסור של "בל תוסיף", ויש המקלים בלהגדירו כחג אך מחמירים שלא לקרוא "יום עצמאות" ויום ירושלים "חגים", אף

שנפסק בהם להלכה ספרדית לקרוא בהם הלל גמור בלא לסכסך את דעתנו (לשון הגר"י משאש באוצה"מ). אך יש להיזהר ולהזהיר את בני עדת המערב שלא לקיים את המימונא על חמץ כלל וכלל!!! כי לא ניתן לארגן כשעה אחר צאת החג על חמץ בלא לעבור על כמה איסורים. חדא משום דאסור להקפיא חלילה או אף לסמוך על מכירת חמץ של עוגיות חמץ על מנת שיהיו מוכנים למימונא! כי לא יעשה כזו עוולה במקומותינו. לכן נהגו ת"ח ובני תורה לכבד את האורחים בתמרים בלבד ובעוגיות עדיין כשרות לפסח. ובשונה בחו"ל היו נגשים לגוי וקונים ממנו בכסף מלא, קמח וכו' אולם אנו שזכינו לחזור לארצנו הקדושה ואין גויים שיהיה באמת מותר לקנות מהם בזמן קצר וואו לאפות אחר הפסח, לכן יש להתאפק עד למחרת, אזי אחר קניית החמץ מגוי המדינה בחזרה, והחלפת כל כלי הפסח מותר יהיה להכין את עוגות המימונא. אולם לא נהגו להחמיר ולקנות חמץ שנטחן "אחר הפסח" דווקא, כי זו חומרה יתירה, מעין גזירה לגזירה בתרי דרבנן. ובכל זה השומע ישכון לבטח, ורק יחזק את מנהג אבותיו בלא להוציא לעז עליהם ולגרום ללעג בעיני שומרי המסורת מעדות אחרות. ובסיכומו של דבר, עדיף שלא לקיים את המימונא כלל, מלחדש "אמונה" שלא הייתה קיימת, קרי לאכול חמץ שהוקפא וכביכול נמכר, וה' יכפר.

חלוקת מלח לספירת העומר?

נהגו בליל שני של פסח לאחר תפילת ערבית לחלק בבהכ"נ לכל מתפלל מלח בתוך שקית, וכן כתב רבי ברוך אסבאג זצ"ל בספרו מנחת משה וז"ל שם "סגולה וסוד גדול לאחוז בידו מעט מלח בליל ראשון לספירת העומר", והדברים ידועים הן עפ"י הפשט שהמלח מסמל כריתת ברית ומבשר גם על החזרת עבודת הקרבנות שלא היו באים בלא מלח, ולקראת ספירת העומר אנו מתפללים להחזרתם, והן עפ"י סוד, והדברים גם ידועים למבינים.

לשם יחוד דאורייתא לספירת העומר?

אנו נוהגים בנוסח של לשם יחוד של ספירת העומר להשאיר את הנוסח על כנו בלא תיקון קרי לומר "מצות עשה של ספירת העומר" ולא להשמיט את מילה "עשה", וזאת מכמה סיבות: **א.** אנו לא משנים נוסחות ישנים כיון שכך נמצא בכל הסידורים העתיקים וכן שגור בפי כל. **ב.** שמא מצוה זו דאורייתא היא באמ"ת כדעת הרמב"ם, גם אם אין בהמ"ק קיים, ולא הוכח כלל וכלל שדעת מר"ן השו"ע היא שזו דרבנן, וניתן אף להוכיח זאת, הלא בספק דרבנן אמרינן סב"ל ואינו חוזר ומברך, והנה הכא מר"ן סובר שהמסתפק אם ברך אם לאו, יברך פעם שנית. **ג.** גם ניתן לומר מצות עשה על "מצות עשה דרבנן", כפי שכתב הבא"ח וכפי שמגדיר בספר חרדים "מצות דרבנן" כמצות עשה והלוא אומרים "חז"ל עשו חיזוק לדבריהם יותר משל דברי תורה". לכן אין לשנות או למחוק את המילה חלילה, אלא יש לומר "מצות עשה" של ספירת העומר, ובזכות אמירה זו נזכה לראות בבניין בהמ"ק, ולכו"ע ספירת העומר דאורייתא תהיה.

אם ענה לשואל, האם יוכל לספור עם ברכה, ומה נוסח הלשם יחוד של היום ה-49?

סבור אני שאם אדם נשאל מה וכמה היא הספירה היום, אף דאיתא בפוסקים שאם ענה בבין השמשות אינו יכול לספור עוד עם ברכה כיון דלכאורה כבר יצא י"ח באמירה זו, אולם אם כיוון כוונה היפכית שלא לצאת בפירוש באמירה זאת אלא רק להשיב לאדם תשובה בעלמא, לא ניתן לדעתי הדלה לכפות עליו בעל כורחו לצאת י"ח במצוה שאין הוא חפץ לקיים אותה כעת, הלוא היא עובדה דרבא בש"ס שהלך

עם לולב כדרך גדילתו ודחה מי שטען כלפיו שכבר יצא, כי לדעתו אף שהמעשה זהה לקיום המצוה, הכוונה היא העיקר, וכאן הכוונה ההפוכה והגלויה היא הקובעת. וה"ה ביום האחרון של הספירה שאין לחשוש מהנוסח האומר "שבע שבתות וכו'" כי גם הכא אינו מתכוון בפירוש לצאת י"ח בספירה ה-מט' אלא גלוי לכל, שכוונתו להכין את עצמו למצוה, לכן גם הכא אין לשנות כלל, וזה מנהגינו לשמור על נוסח הלשם יחוד זהה ללא שנוי כל תקופת הספירה, ואין משמיטים לא את מילת "עשה" ולא את "שבע השבתות".

תשובות בענין מנהגי בין המצרים וט' באב

תעניות של ילדים, מאיזה גיל?

אף שנהגו בחו"ל ובערי המערב לאפשר או אף לזרז את הילדים להתחיל לצום מגיל צעיר, מתשעה שנים ואף פחות, בימינו כיון שהחולשה ירדה והתחזקה בעולם, גם בקהילותינו, וידועה היא הסכנה לצומות בגיל צעיר בפרט כאשר מדובר בתעניות שאינם חמורות כ"כ כמו ט' באב ויום הכיפורים, לכן אין להחמיר כ"כ ויש להמתין עד גיל 11 אם הילד חזק ובריא, ויתענה לשעות, ואזי יצום כבר-מצווה את הצומות כדבעי, ואין עניין של ביטול מנהג קדום בדבר זה.

תפילין בתעניות במנחה או בשחרית (חוץ מט' באב)?

נכון הדבר שנהגו בחלק מהקהילות להניח תפילין גם במנחה של תענית, ואכן ימשיכו במנהגם בארץ אם מתפללים בקהילה הנוהגת כן, כיון שיש דין של "לא תתגודדו" בהנחת תפילין במקום שלא מניחין, ולדעת מהר"י עייאש איסור דאורייתא הוא, אולם בערי אלג'יר'ה ותוניס רבים לא נהגו כן, ואין לחדש .

ברכת שהחיינו בבין המצרים?

רוב רובן של פוסקי צפון אפריקה קבלו את דעת הרשב"ץ ע"ה מאלג'יר שמותר לברך שהחיינו על פירות בשבתות של בין המצרים לכתחילה כולל בשבת חזון.

מנהגי אבלות תספורת ממת'?

אף שדעת מרן השו"ע היא להחמיר באיסור תספורת רק בשבוע שחל בו ט' באב, נהגו ברוב הקהילות בצפון אפריקה כולל באי ג'רבה כדעת מו"ר רבי משה כלפון הכהן, וכן איתא במנהגי אלג'יר בספר 'זה השולחן', לנהוג איסור תספורת וגילוח כבר מ"ז בתמוז, כיון שאם לאו אין הדבר ניכר, ולא משום שהיא דעת הרמ"א והאשכנזים. אולם לגבי שאר מנהגי אבלות, נהגו רובם ככולם כדעת מרן השו"ע: בשר מר"ח אב, איסור כביסה רק בשבוע שחל בו, וכן נכון לעשות ולהמשיך.

תלת הפטרות דפורענותא בטעמי קינות?

דיון ארוך כואב הוא מנהג זה, ונכון שנהגו גם באלג'יר'ה גם במרוקו לשנות את טעמי קריאת הפטרות ולקראתן כעין מגילת איכה ר"ל, אולם דעת מו"ר דוד אבן כליפא זצ"ל לאחר חקירה כדבעי בשו"ת דרכי דוד שמנהג זה מנהג טעות הוא, ושאינו מבוסס, כי אין כל היתר לסימני אבלות דפרהסי' בשבת, לכן פסק בעצמו לבטל, ואני הקט' כמותו סובר, אולם איני זועק במקום שמקפידים לקונן בשבת כי שבת היא מלזעוק והבנה קרובה לבוא!

בשר לא טרי בשבת חזון?

נכון שנהגו בלק מערי מרוקו שלא לאכול בשר טרי בשבת חזון בפרט, אלא רק בשר משומר או יבש, ובימינו שהבשר מוקפא רובו ככולו, ולא אוכלים ודאי בשר שנשחט מקרוב מר"ח אב, אין איסור כלל בדבר הזה, ובודאי טוב להחמיר שלא להראות שום אבלות בשבת, והכל מותר גם רחיצה, גם אכילה ובודאי גם לימוד תורה, אפילו בט' באב שחל בשבת ונדחה.

סעודה מפסקת עדשים וביצים?

בסעודה המפסקת יושבים על הארץ או משנים את מקום האכילה כדעת מהר"י עייאש, ואכן נהגו לאכול תבשיל עדשים עם ביצים שלוקות, זכר לחורבן וסימן לאבלות, אף שלא נוהגים כן כל השנה, ואין בדבר זה איסור של ערבוב שני תבשילים בסעודה מפסקת, וזו פשט דעת מר"ן השו"ע כדעת הרמב"ן שלא חילקו בין נוהגים כל השנה או לא, ואין לשנות.

מנהגי תפילת ט' באב?

לפני קריאת הקינות, לפני קריאת התורה ובעיקר לפני מגילת איכה אומרים 'ברוך דיין האמת'. לא מעלים לתורה כהן והם לא נושאים את כפיהם.

תפילין בט' באב' מתי?

גם כתבנו גם פרסמנו בהזדמנויות שונות שמנהג כל הקהילות צפון אפריקה ולוב, הוא שלא להניח לא תפילין ולא טלית בשחרית של ט' באב אלא רק במנחה, וזו הייתה אחת ממלחמות של תורה של מו"ר רבי שלום משאש זצ"ל בארץ, שאין לשנות או אף שיש לחזור למנהג ופסק מרן השו"ע של אסור תפילין בשחרית, שלא כמנהג ישיבת בית-אל. אולם תלמידי החכמים המקפידים לומר קריאת שמע עם תפילין יעשו זאת בצנעה בבית לפני התפילה וסגי בזה.